

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАКАЛАВРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНА ТА ПРАКТИЧНА ПРОБЛЕМА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ МУЗИКИ

Стаття присвячена висвітленню існуючих підходів і концепцій, в контексті яких розкривається феномен художньо-творчого потенціалу; окресленню компонентних блоків художньо-творчого потенціалу бакалавра музичного мистецтва; аналізу сучасних досліджень у галузі методики навчання музики, які стосуються практичних проблем потенційної сфери студентів.

Ключові слова: *потенціал, художньо-творчий потенціал, бакалавр музичного мистецтва.*

Статья освещает существующие подходы и концепции, в контексте которых раскрывается феномен художественно-творческого потенциала; компонентные блоки художественно-творческого потенциала бакалавра музыкального искусства; анализ современных исследований в области методики обучения музыке, которые касаются практических проблем потенциальной сферы студентов.

Ключевые слова: *потенциал, творчество, художественно-творческий потенциал, бакалавр музыкального искусства.*

One of the key factors that contributes to the creation of harmonious relations between the person and the world is the formation of artistic and creative potential of the person. In the course of this process artistic and creative work of the person is activated and the potential of his/her inner world is realized to the maximum. The problem of artistic and creative potential formation in terms of the higher educational institution is complex and combines several aspects: personality and creative work; personality as an integrated system, the nature and value of artistic and creative potential of the personality in the process of his/her formation and development; peculiarities of the formation of artistic and creative potential of music bachelors in the context of higher educational institution.

The basis of the problem of artistic and creative potential formation of the personality is considered to be the position of cultural, axiological, acmeological, personal, active, creative and systematic approaches; conclusions of philosophy, psychology, aesthetics on the dialectal relationship of content and form; unity of consciousness and activities, potential and actual development of the personality, correlation of rational, emotional, sensual, individual, special and others.

Analysis of scientific literature allowed to single out components of artistic and creative potential of music bachelors:

- *epistemological (system of knowledge, skills, ideas, outlook, cognitive abilities);*
- *axiological (system of goals, values and attitudes, social and psychological mind sets);*
- *creative (the ability to create, discover something new, act in original way);*
- *communicative (communicative skills, comprehension and understanding, ability to master communication, communicative qualities);*
- *artistic (system of artistic and aesthetic requirements, forms and ways of their satisfaction);*
- *professional (correspondence of orientation, aptitudes, occupational preferences of the corresponding type of personality, level of professional motivation).*

Keywords: *potential, creative work, artistic and creative potential, bachelor of music.*

Постановка проблеми. Початок нового тисячоліття став періодом не тільки перегляду низки фундаментальних уявлень щодо багатьох галузей людської діяльності, суспільних процесів і явищ, а й періодом втрати тих цінностей, орієнтирів і установок, без яких неможлива гуманізація нашого життя, гуманізація системи освіти і виховання нового покоління.

На даний момент, коли загострюються процеси пошуку людиною сенсу існування і свого місця у світі, все гостріше і актуальніше постає проблема заповнення духовного

вакууму, основних джерел формування нової ідеології культури. Аналіз соціальних процесів, що відбуваються в суспільстві, протиріч і труднощів призводить до все більш глибокого розуміння необхідності підвищення ролі духовної культури. У зв'язку з цим, в сучасному суспільстві існує необхідність розвитку художньо-творчої особистості, яка володіє навичками нестандартного творчого мислення, художнього бачення, цілісного сприйняття світу, здатної змінювати стереотипні форми пізнання, вдосконалювати зовнішній світ, середовище свого існування і перетворювати навколишню дійсність у художні образи. Проблема вивчення художньо-творчого потенціалу особи, його формування та реалізації – винятково актуальна і розв'язання її є одним із фундаментальних напрямків мистецької педагогіки.

Аналіз останніх публікацій. Проблема потенційних можливостей особистості та їх реалізації в діяльності розглядається в роботах таких учених, як Б.Ананьєв, Г.Балл, Л.Виготський, В.Давидов, Д.Ельконін, В.Мясищев, Б.Теплов та інші. Найважливіша детермінуюча функція сфери потенційного в розвитку особистості, що служить джерелом змістоутворення, часової перспективи відзначалася також О.Леонтьєвим, Л.Божович. Тлумачення поняття потенцій стосовно психіки в цілому знаходимо у працях Г.Костюка, С.Максименка, С.Рубінштейна, які ставили питання про можливості невикористаних психічних резервів, здатних актуалізуватися під впливом певних умов. У сучасній науці розробка загальних закономірностей формування потенційної сфери або функціонального запасу особи в процесі діяльності здійснюється за умов вивчення власне потенціалу (Н.Гнатко О.Чаплигін та інші), соціального потенціалу (К.Абульханова-Славська, Н.Козло), творчого потенціалу (Т.Алексєєнко, О.Довгань, О.Клепіков, І.Кучерявий, Н.Лукановська, І.Мартинюк, В.Моляко, Л.Овсянецька, В.Овчинніков, Я.Пономарьов, А.Хорошун та інші), духовного потенціалу (К.Абульханова-Славська, Т.Куйдіна, О.Олексюк, М.Савчин, А.Усманова та інші), інтелектуального потенціалу (О.Бутнік-Сіверський, С.Вовканич, Л.Диба, О.Моліна та інші), трудового потенціалу (Т.Дудар, Л.Дулуб, Н.Жовнір, О.Сем'ян та ін.).

Мета даної статті полягає в аналізі існуючих підходів і концепцій, в контексті яких розкривається феномен художньо-творчого потенціалу; окресленні компонентних блоків художньо-творчого потенціалу бакалавра музичного мистецтва; аналізі сучасних досліджень у галузі методики навчання музики, які стосуються практичних проблем потенційної сфери студентів.

Виклад основного матеріалу. Одним з вирішальних факторів, що сприяють встановленню гармонійних відносин людини зі світом, є формування художньо-творчого потенціалу особистості, в процесі якого активізується художньо-творча діяльність індивіда і максимально реалізуються потенційні можливості його внутрішнього світу. Проблема формування художньо-творчого потенціалу в умовах вищого навчального закладу є комплексною і об'єднує кілька аспектів: особистість і творчість; особистість як цілісна інтегральна система, сутність і значення художньо-творчого потенціалу особистості у процесі її становлення і розвитку; особливості формування художньо-творчого потенціалу бакалавра музичного мистецтва в умовах вищого навчального закладу тощо.

Основним завданням, що сьогодні стоїть перед вищим навчальним закладом мистецького спрямування, є формування гармонійно розвиненої, соціально активної і творчої особистості студента, що володіє не тільки знаннями, але й здатністю до саморозвитку, самоосвіти, умінням вирішувати нестандартні задачі, що не мають аналогів у минулому, своєчасно реагують на зміни у мистецькому середовищі та разом з тим орієнтуються на вічні загальнолюдські цінності.

Безперечно, вирішення таких питань повинно відбуватися у відповідності до сформованих дослідницьких традицій, а також конфігурацією обґрунтованих й адекватних предметові дослідження методологічних засад, кутів зору, методів, принципів та категорій.

Фундаментальною основою проблеми формування художньо-творчого потенціалу особистості вважаємо положення культурологічного, аксіологічного, акмеологічного, особистісного, діяльнісного, креативного й системного підходів; висновки філософії, психології та естетики щодо діалектичного взаємозв'язку змісту й форми; цілісності картини світу; єдності

свідомості і діяльності, потенційного та актуального в розвитку особистості; співвідношення раціонального та емоційно-почуттєвого, індивідуального, особливого й загального тощо.

Ідеї цілеспрямованого розвитку художнього та творчого потенціалу особистості висувалися такими вченими, як: В.Дранков, О.Лілов, О.Мелік-Пашаєв, Н.Рождественська та інші); філософсько-естетичні аспекти досліджуваного поняття опрацювали Ю.Борєв, А.Зись, Е.Ільєнков, М.Каган, М.Марков, Б.Мейлах та ін.

Важливими для розуміння сутності художньо-творчого потенціалу бакалавра музичного мистецтва є праці Л.Виготського, Г.Костюка, С.Максименка, в яких потенціал розглядається у взаємозв'язку з діяльністю. Такого висновку дотримуються й Б.Ананьєв, Д.Леонт'єв, С.Рубінштейн, Д.Узнадзе, стверджуючи, що потенціал завжди має діяльну природу. Таким чином, художньо-творчий потенціал не існує сам по собі як відособлена від художньо-творчої діяльності сутність, а матеріалізується в ній, пов'язується в єдине ціле з даною діяльністю, що забезпечує, в свою чергу, виявлення, розвиток і реалізацію зазначеного потенціалу. Відзначимо, що художньо-творчий потенціал, фактично, безпосередньо пов'язаний з механізмами оволодіння художньо-творчою діяльністю, включаючи необхідні для цього знання, вміння, навички та діяльнісні компетенції.

Узагальнюючи дослідження науковців щодо характеристики компонентів потенціалу, а саме багаторівневість змісту, діалогічність, соціальний характер, системність, можна окреслити компонентні блоки художньо-творчого потенціалу бакалавра музичного мистецтва, які об'єднують власне потенціал, тобто індивідуальні психічні процеси, здібності, мотивацію до художньо-творчої діяльності; знання, вміння, навички; відносини, способи художньо-творчої діяльності і самовираження, отримані в результаті навчання, художньо-творчої діяльності і в процесі соціалізації.

Отже, в контексті положень вищезазначених підходів складові художньо-творчого потенціалу бакалавра музичного мистецтва можна звести до таких компонентних блоків:

- Гносеологічний (система знань, умінь, навичок, уявлень, світогляду, пізнавальних здібностей);
- Аксіологічний (система цілей, цінностей та орієнтації, соціально-психологічних установок);
- Творчий (можливість творити, знаходити нове, діяти оригінально і нестандартно);
- Комунікативний (здібності спілкування, розуміння і взаєморозуміння, здатності до оволодіння спілкуванням, комунікативні якості, вміння та навички);
- Художній (система художньо-естетичних потреб, форм і способів їх задоволення);
- Професійний (відповідність орієнтації, схильностей, професійних уподобань обраного фаху, наявність відповідного типу особистості, рівень фахової мотивації).

Як практична проблема методики навчання музики художньо-творчий потенціал в якості цілісного явища не представлено. У науково-методичних розвідках даний феномен розглядається опосередковано, у зв'язку з дослідженням його окремих аспектів. Так, Д.Лісун розробляє механізми впровадження в педагогічну практику музичного вищого навчального закладу методики формування творчої особистості майбутнього музиканта-виконавця в інтерпретаційному процесі.

Дисертаційне дослідження В.Воеводіна стосується педагогічних умов становлення творчого потенціалу майбутніх музикантів-виконавців в оркестровому класі. В.Мороз розкриває проблему творчого потенціалу в контексті підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу молодших школярів на уроках музики. Праця С.Олійник присвячена формуванню музично-творчого потенціалу майбутнього вчителя початкових класів.

До наукових розвідок, які окреслюють питання розвитку творчих здібностей та креативного мислення студентів-музикантів можна віднести дослідження Г.Панченко та Н.Аксініної. Так, Г.Панченко розкриває методику розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музики в процесі вокальної підготовки, а дисертаційна робота Н.Аксініної висвітлює розвиток креативного мислення майбутніх учителів музики.

Розвитку творчої активності вчителя музики присвячені дисертації Н.Білої, О.Білоус, С.Ковальової, А.Ковальова, В.Луценка. Торкаючись проблем формування творчої активності вчителів музики у процесі вивчення дисциплін музично-виконавського циклу, А.Ковальов пропонує низку творчих завдань, які спрямовані на задоволення потреб особистості у творчості, уможливають свободу вибору способу розв'язання, які викликають у студентів аксіологічний інтерес [5]. Натомість О.Білоус обґрунтовує доцільність використання особистісно орієнтованого підходу у процесі вивчення музичних дисциплін з метою формування творчої активності майбутніх учителів музики. Н.Біла, розробляючи тему формування творчої активності студентів музично-педагогічних факультетів, заявляє, що педагогічне значення проблеми полягає у необхідності створення найбільш сприятливих умов формування творчої активності студентів, у пошуку засобів і методів, які стимулюють її розвиток з урахуванням специфіки індивідуального навчання [1].

Формування художньо-творчих умінь учителя музики стосуються дослідження А.Болгарського та І.Шентяпіної. Теорії і практиці формування навичок композиторської творчості студентів у процесі освоєння фахових музичних дисциплін присвячена дисертаційна робота Е.Бриліна. Автор розкриває зміст формування навичок композиторської творчості у структурі музично-творчої діяльності, подає наукове розуміння поняття “навички композиторської творчості” [2].

Методично цікавою, на нашу думку, є дослідження А.Душного [3], у якому представлені теоретичні узагальнення і нове вирішення проблеми активізації творчої діяльності студентів педагогічних університетів в процесі навчання гри на музичному інструменті, визначені принципові засади залучення майбутніх учителів музики до елементарної композиторської творчості в галузі інструментальної підготовки.

Актуальною вважаємо наукову розвідку А.Зайцевої [4], в якій дослідниця розкриває педагогічні умови творчої самореалізації майбутніх учителів музики в процесі виконавської діяльності. Цілком слушно автор підкреслює, що нагальною проблемою музичної підготовки студентів вищих закладів музично-педагогічної освіти є забезпечення таких педагогічних умов, що виступають рушійною силою запуску внутрішньо-особистісних духовно-ціннісних джерел самовдосконалення студентів. Запропоновані у дослідженні педагогічні умови, як твердить А.Зайцева, мають сприяти становленню індивідуальної „траєкторії” самореалізації кожного студента. Необхідно сказати, що вдалим є інтерпретація дослідницею творчої самореалізації майбутнього вчителя музики як процесу практичного втілення індивідуального творчого потенціалу студента, що детермінований сукупністю його уявлень про власні педагогічно-виконавські здібності, відображає міру можливостей актуалізації творчих потенцій студента під час цілеспрямованої фахової діяльності та орієнтується на гедоністичний результат втілення художньо-педагогічних задумів у музично-виховній роботі з учнями.

Отже, можемо зробити висновок, що в теорії і практиці музичної освіти дана проблема є однією з актуальних і вимагає свого подальшого осмислення. Її важливість обумовлена соціальними та культурними змінами в суспільстві, значущістю проблеми формування не тільки висококваліфікованих фахівців, що володіють розвиненим художньо-творчим потенціалом, але і здатних до особистісно і соціально значущої перетворювальної художньо-творчої діяльності та конкретно-практичних завдань.

Література

1. *Белая Н. Л. Формирование творческой активности студентов музыкально-педагогических факультетов педвузов в процессе индивидуального обучения: дисс... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н.Л.Белая. – К., 1985.– 212 с.*
2. *Брилін Е. Б. Формування навичок композиторської творчості у студентів музично-педагогічних факультетів : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Е. Б. Брилін ; Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2002. – 19 с.*
3. *Душний А. І. Методика активізації творчої діяльності студентів педагогічних університетів у процесі музично-інструментальної підготовки : автореф. дис. ...*

канд. пед. наук : 13.00.02 / А.І.Душний ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2006. – 20 с.

4. Зайцева А. В. Педагогічні умови творчої самореалізації майбутніх учителів музики в процесі виконавської діяльності . дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / А. В.Зайцева ; Нац. пед. ун-т ім. М.Драгоманова. – К., 2007. – 278 с.
5. Ковалев А. И. Формирование творческой активности учителей музыки в процессе изучения дисциплин музыкально-исполнительского цикла: автореф. дисс... канд. пед. наук: 13.00.08 / А. И. Ковалев ; Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка. – Минск, 2001. – 20 с.

УДК 378.041:7

Чорна Н.Б.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті обґрунтовано педагогічні умови, які найбільш ефективно впливають на процес формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Ключові слова: педагогічні умови, готовність до професійного саморозвитку, вчителі мистецьких спеціальностей.

В статье выделены и обоснованы педагогические условия, которые наиболее эффективно влияют на процесс формирования готовности к профессиональному саморазвитию будущих учителей искусства.

Ключевые слова: педагогические условия, готовность к профессиональному саморазвитию, учителя искусства.

In the article pedagogical conditions which most effectively influence the process of preparedness formation of the readiness to professional self-development of the future teachers of arts.

Keywords: pedagogical conditions, readiness to professional self-development, teachers of arts.

Сучасний стан українського суспільства визначається переломним характером та динамізмом, що призводить до трансформування не тільки економічних підвалин, але й системи вищої педагогічної освіти. У програмі ЮНЕСКО «Освіта для ХХІ століття» наголошується, що освіта у наш час не повинна закінчуватися отриманням диплому – вона має тривати протягом усього життя, забезпечуючи розширення і поглиблення світогляду людини. Відтак, стратегічною метою педагогічної освіти є забезпечення умов для фахового зростання майбутніх учителів, їх безперервного професійного саморозвитку впродовж життя, формування відповідних потреб [1, с.78].

Це повною мірою стосується майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, які презентують освітню галузь «Мистецтво», професійна діяльність яких передбачає постійне особистісне та професійне зростання, накопичення досвіду та опанування новими технологіями, вдосконалення практичних умінь та навичок, творчої самореалізації тощо.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що професійний саморозвиток майбутніх учителів знаходиться в полі зору багатьох сучасних вчених. Теоретичні аспекти означеного феномену знайшли своє відображення у працях Л.Зязюн, Б.Мастерова, Л.Мітіної, В.Маралова, В.Орлова, О.Пехоти, Г.Селевка, Р.Цокура, Г.Цукерман та ін. Питання щодо педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до професійного саморозвитку досліджували О.Власова, Г.Бистрюкова, М.Костенко, Т.Стрільєвич, Т.Тихонова, Г.Топчій, О.Чудіна та ін. Науковці наголошують, що підготовка майбутніх учителів до професійного саморозвитку є досить складним процесом, результативність якого залежить від дотримання певних педагогічних умов. Адже, педагогічні умови - це педагогічні обставини, за яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості чи групою людей [6, с.243]. Звідси, на думку О.Рудницької, виходить реальна можливість управління процесом навчання через організацію позитивних та нейтралізацію негативних педагогічних умов та факторів [7, с.94].